

Cap a una teoria marxiana de la nihilitat

POL RUIZ DE GAUNA DE LACALLE

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum: Tot mirant d'establir les bases per pensar el tema de la nihilitat a partir de la crítica de l'economia política de Marx, aquesta investigació defensa que l'intercanvi de mercaderies no és convenientment representable sense el supòsit de la nihilitat, però, com que *nihilitat* vol dir absència de límit constitutiu, inessencialitat de tota cosa, la pretensió de parlar-ne genera l'aporia de postular determinacions i distincions sobre la pura indiferència o indeterminació dels límits, aporia que Marx aborda mitjançant un recurs que ens sembla adient d'esclarir en diàleg amb Saussure. Per acabar, espargirem alguns apunts sobre el nexa entre les qüestions anteriorment desplegades i el marc ontològic de l'època moderna.

Paraules clau: Marx, Nietzsche, Saussure, nihilitat, límit, estructura.

Towards a Marxian theory of nihility

Abstract: To lay the groundwork for thinking about nihility through the lens of Marx's critique of political economy, this research argues that the exchange of commodities cannot be adequately understood without presupposing the notion of nihility. However, since *nihility* denotes the absence of a constitutive limit—the inessentiality of all things—any attempt to speak of it leads to the aporia of positing determinations and distinctions within a realm of pure indifference or indeterminacy. According to our hypothesis, Marx confronts this aporia through an expedient that we aim to clarify in dialogue with Saussure. Finally, we offer some reflections on how these issues relate to the ontological structure of the modern epoch.

Key words: Marx, Nietzsche, Saussure, nihility, limit, structure.

1/ Introducció

No hi ha dubte que tot assumpte o contingut n'és un de *determinat*; si no, la pretensió mateixa de distingir en general entre qüestions resultaria eixelebrada, absurda. Però, si tot «què» és un «què» *determinat*, aleshores tot ens es determina com a tal enfront d'un «altre» que, al seu torn, en difereix o s'hi contraposa. Hi ha, doncs, contrarietat, oposició, diferència, distinció i, per tant, definició, delimitació. El fred es determina com a fred enfront de la calor i la calor és calor en tant que es contraposa al fred. Qualsevol «què» comporta delimitació, ser-o-no-ser el que expressen certes notes definitòries; comporta, doncs, que li escauen *alguns* predicats, mes no qualssevol. Tot i que l'exemple adduït (fred-calor) sigui binari, el binarisme no pertany necessàriament al problema dels límits; del que es tracta és *en general* de la possibilitat mateixa de destriar, de no confondre, de situar en ubicacions i parcel·les distintes.

Maldar per fer explícit que «contingut» implica determinació i diferència, baldament ho sembli, no és descobrir per enèsima vegada la sopa d'all. Adonem-nos tantost que, per a nosaltres, d'aquesta obvietat n'és solidària una altra que en principi la contradïu, a saber: imputar-li a algú la condició de «limitat» significa titllar-lo de «defectuós», mentre que, segons el que hem dit en el paràgraf precedent, límit constitueix allò que fa de cada contingut un «què» determinat, definit; val a dir: allò que en garanteix l'ésser, la presència.

Ens trobem, consegüentment, en l'atzucac de no poder renunciar a «límit» com a constitutiu de «cosa» i, ensems, no poder renunciar a percebre qualsevol límit com una barrera de jure superable, supèrflua. Ara bé: que la qüestió de la rellevància del límit es plantegi havent-se assumit prèviament la superfluïtat dels límits en general, això sols resulta intel·ligible en una situació presidida pel que un filòsof amb indiscutible anomenada descriví en termes de «no constitució absoluta de les coses», descripció que ell mateix identificà com a definitòria del «nihilisme».¹ Que la constitució de les coses sigui «no absoluta» vol dir que és arbitrari i contingent on se situen els límits; per tant: quin és exactament el contorn de cada cosa. Tot ens pot ser-ne qualsevol altre, però, aleshores, tot ens és en principi indeterminat i, com que determinació significa ésser el que hom és i no ésser el que hom no és, no hi ha pròpiament ens, cosa, contingut o assumpte.

1. Friedrich Nietzsche, *Fragments pòstums*, tardor de 1887, 9[35]: «Que no hi ha veritat; que no hi ha constitució absoluta de les coses [...] –això és precisament un nihilisme, i, per cert, el més extrem» (*Daß es keine Wahrheit giebt; daß es keine absolute Beschaffenheit der Dinge [...] –dies ist selbst ein Nihilismus, und zwar der extremste*) [Traducció pròpia]. El text que consultem és el de l'edició crítica digital de les obres de Nietzsche, a cura de Paolo D'Iorio i publicada per la Nietzsche Source (eKGWB), que al seu torn es basa en el text crític tal com l'establiren Giorgio Colli i Mazzino Montinari (KGW i KGB). Cf. [http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/NF-1887,9\[35](http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/NF-1887,9[35) [Data de consulta: 04/07/2023].

Si, seguint Nietzsche, fem nostre el mot «nihilitat» per designar l'estat de coses en què «no hi ha constitució absoluta de les coses», podem afegir que la pregunta pels límits, feta avinent sobre base nihílica, implica moure's en una paradoxa (abans n'hem dit «atzucac») que Nietzsche expressa atribuint a l'esmentat «no hi ha» l'aporètic caràcter de «la lògica pensada fins al final dels nostres grans valors i ideals».² En efecte: com pot ser que a la general indiferència o inessencialitat dels límits (a saber: al «no hi ha constitució absoluta de les coses») li atribuïm ensems el caràcter d'una lògica? Formulats de la manera més pura i dura: com és possible pensar *no-res*? Com és possible pensar (trobar-ne la lògica) i, per tant, delimitar la pura il·limitació? Pensar, concebre, comporta acotació, definició, delimitació i, tanmateix, hom pretén que allò pensat o concebut sigui la simple i nua absència d'acotació, definició o delimitació.

Heus ací el nucli d'una aporia que Nietzsche esbossa i amb la qual, com és notori, ell mateix se les ha de manera ben particular; amb la qual, després de Nietzsche, es barallen autors com Weber, Jünger, Schmitt o Heidegger,³ i que, pel que fa a nosaltres, en la present investigació voldríem tractar des de l'obra del Marx «crític de l'economia política», i.e. el Marx posterior a 1857, que s'ocupa de l'anatomia de certa formació històrica⁴ en què «es dissol el valor autònom de les coses», «el valor absolut de totes les coses i relacions».⁵ A tal efecte, aventurarem la hipòtesi següent: els textos que conformen l'obra teòrica de Marx d'ençà de finals dels anys cinquanta permeten descobrir en el pensador epònim del marxisme un receptor desconegut (desconegut d'entrada per a si mateix) del més neuràlgic de la nihilitat en la seva forma contundentment aporètica. Queda prou clar, en virtut de les expressions

2. Friedrich Nietzsche, *Fragments pòstums*, hivern de 1887, 4[411]: «[...] perquè el nihilisme és la lògica pensada fins al final dels nostres grans valors i ideals» ([...] *weil der Nihilismus die zu Ende gedachte Logik unserer großen Werthe und Ideale ist*) [Traducció pròpia]. Cf. [http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/NF-1887,11\[411](http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/NF-1887,11[411) [Data de consulta: 04/07/2023].
3. Cf., per exemple, Martin Heidegger, *Nietzsche*, a *Gesamtausgabe* 6.2, Frankfurt: Klostermann, 1997, p. 51: «Adhuc quan només diem: el no-res “és” no-res, en diem, “de” ell, manifestament que “és” i en fem un ens, li atribuïm el que li hauríem de negar» (*Selbst wenn wir nur sagen: das Nichts ist« Nichts, sagen wir »von« ihm anscheinend ein »ist« und machen es zu einem Seienden, wir sprechen ihm das zu, was ihm abgesprochen werden soll*) [Traducció pròpia].
4. Marx-Engels Werke (MEW) 29, Berlin: Dietz Verlag, 1978, p. 550: «Die Arbeit, um die es sich zunächst handelt, ist Kritik der ökonomischen Kategorien oder, *if you like*, das System der bürgerlichen Ökonomie kritisch dargestellt. Es ist zugleich Darstellung des Systems und durch die Darstellung Kritik desselben».
5. Marx-Engels Werke (MEW) 42, Berlin: Dietz Verlag, 1983, p. 728-729: «Der selbständige Wert der Dinge, außer insofern er in ihrem bloßen Sein für andres, ihrer Relativität, Austauschbarkeit besteht, der absolute Wert aller Dinge und Verhältnisse wird damit aufgelöst».

emprades, que la connexió que percacem no és de tipus fàctic, sinó que concerneix *die Sache selbst*. L'aposta teòrica continguda en aquesta hipòtesi, en la mesura que considera la problemàtica plantejada per l'obra madura de Marx en estret parentiu amb certs filosofemes nietzscheans, ofereix, de retop, una possible via per arrencar de soca-rel qualsevol vel·leïtat d'interpretar la marxiana crítica de l'economia política des d'horitzons conceptuals estranys a la filosofia; ens referim, posem per cas, a la falòrnia d'emprar la «teoria del valor» com una eina per calcular preus de mercat (ras i curt, si la funció del concepte de «valor» consisteix —com tot seguit suggerirem— a caracteritzar la *qualitat* distintiva d'una societat en què es «dissol el valor absolut de totes les coses i relacions» —i caracteritzar-la, conseqüentment, com a qualitat *nihilítica*—, de seguida es nota la improcedència de cercar en la «pregunta» —qualitativa— sobre *en què consisteix* el peculiar caire —nihilic— d'una determinada estructura social «respostes» a la qüestió —inequívocament quantitativa— de quina és la regla per obtenir els preus de les mercaderies que es compren i venen al mercat).⁶

Una darrera nota introductòria. En les properes pàgines no procedirem a fonamentar de manera exhaustiva la hipòtesi anunciada, ans enfilarem un camí tal volta previ i, sens dubte, més modest: (i) indicarem que el punt de partença de la recerca de Marx, la general alienabilitat, és inseparable de l'anihilament de tot contingut, i tot seguit (ii) pararem esment a l'estratègia mitjançant la qual Marx s'enfronta al problema de la fixació de límits sobre el fons d'un il·limitat; en definitiva: a la paradoxa de pretendre reconèixer en la «no constitució absoluta de les coses» (Nietzsche), en el «no valor absolut de totes les coses i relacions» (Marx), en l'absència de límits constitutius, una mena de «lògica» interna, una mena de límit inherent.

2/ Alienabilitat i nihilitat

Exceptuant minses diferències de què ara farem abstracció, en els textos de 1859, 1867 i 1872 (el tercer és una segona edició del segon), Marx en-

6. En aquest sentit, ens apartem de les interpretacions «economicistes» de Marx i, en particular, de les que se centren en l'anomenat «problema de la transformació», opció exegètica que ens acosta a lectures nítidament qualitatives i filosòfiques, com ara la de Michael Heinrich (cf. *Die Wissenschaft vom Wert. Die Marxsche Kritik der politischen Ökonomie zwischen wissenschaftlicher Revolution und klassischer Tradition*, Münster: Westfälisches Dampfboot, 2006), a la qual creiem aportar, mitjançant el concepte de «nihilitat», una definició més precisa de quin és l'estatut que correspon a la *qualitat* social que Marx investiga, major precisió que es tradueix en el refús per principi (que Heinrich no fa explícit) de qualsevol lectura *adhuc* «sociològica» de l'esmentada qualitat (ja que, descartada la lectura economicista, si se n'admetés una de sociològica, hom encara podria intentar legitimar el «pseudoproblema» de la transformació adduint que a la sociologia els mètodes quantitius no li són pas aliens).

dega el seu estudi sobre la societat moderna amb una frase en què declara el següent:

- i) Com a supòsit fenomenològic inicial, l'escrit marxista admet que «la riquesa de les societats en què impera el mode de producció capitalista apareix com una enorme acumulació de mercaderies» (en la versió del 59, en lloc del circumloqui «(...) de les societats en què impera (...)», hi llegim, escuradament, l'adjectiu «civil» [*bürgerliche*], «riquesa civil» [*bürgerliche Reichtum*])⁷
- ii) La «forma elemental» d'aquesta riquesa és la «mercaderia».
- iii) En conseqüència, a fi d'elucidar en què consisteix una societat la riquesa de la qual presenta de primer moment les notes mencionades, caldrà encetar una «anàlisi de la mercaderia». Devers aital anàlisi s'orienta l'ulterior raonament.

«Riquesa» vol dir «el conjunt de les coses», i, si les coses a què hom fa referència són «mercaderies», se'n segueix que la riquesa (val a dir: en la societat civil o en «les societats en què impera el mode de producció capitalista») s'identifica com a «conjunt de mercaderies», terme que no designa sinó la condició, pròpia de quelcom, de ser destinat al mercat amb vista a la permuta, a l'intercanvi; més precisament: a l'alienació, amb el benentès que «alienar» significa desseixir-se d'uns determinats continguts en favor d'altri, que al seu torn se'n podrà desprendre en la mesura que ja no els necessiti i hagi de menester coses que, per contra, li manquen. Per tant, cosa remet a mercaderia, que vol dir alienable. Ara bé: quina relació hi ha entre alienabilitat i nihilitat?

El recurs de què usarem encontinent per indicar, amb la major brevetat possible, en què estreba el caràcter inexorablement nihilic d'allò alienable pot resumir-se en poques paraules: mercaderia implica alienabilitat, i alienable és el contingut per principi susceptible de desaparèixer de qualsevol lloc i aparèixer en qualsevol altre, el contingut que no és irrenunciament de ningú ni d'enlloc, *ergo* el contingut sense un constitutiu «des de... fins a...», sense *límits*,⁸ mot que evoca el fet que és justament el concepte de la cosa com a il·limitada (de la cosa sense «constitució absoluta»), el que ens

7. Pel que fa a la primera edició de *Das Kapital* (1867), cf. Karl Marx-Friedrich Engels Gesamtausgabe (MEGA) II.5, Berlin: Dietz Verlag, 1983, p. 17. Quant a la segona edició (1872), cf. Karl Marx-Friedrich Engels Gesamtausgabe (MEGA) II.6, Berlin: Dietz Verlag, 1987, p. 69. Quant a *Zur Kritik der politischen Ökonomie* (1859), cf. Marx-Engels Werke (MEW) 13, Berlin: Dietz Verlag, 1961, p. 15.

8. Marx ho expressa així (cf. MEW 42, *op. cit.*, p. 729): «No hi ha valors absoluts, puix el valor com a tal és relatiu als diners. No hi ha res d'inalienable, puix tot és alienable per diners. No hi ha res de suprem, sagrat, etc., puix tot és apropiable per diners» (*Es gibt keine absoluten Werte, da dem Geld der Wert als solcher relativ. Es gibt nichts Unveräußerliches, da alles gegen Geld veräußerlich. Es gibt nichts Höheres, Heiliges etc., da alles durch Geld aneignenbar*) [Traducció pròpia].

ha dut (recordem-nos-en) a la noció nietzschiana de *nihilitat*. Així doncs, alienabilitat comporta nihilitat. A fi de reblar el clau, ens farà servei recórrer a un altre expedient que, al capdavant, s'adreça de bell nou a la mateixa argumentació. Admès que tot és *de jure* intercanviable (i que, per tant, per a cada cosa existeix la corresponent contrapartida mercantil), el fet d'alienar, posem per cas, cinc patates per una ampolla de llet comporta igualar les cinc patates a l'ampolla de llet, implica fer de quantitats diferents de coses qualitativament diferents una mateixa quantitat d'una mateixa cosa qualitativament homogènia o desqualificada; implica, doncs, reduir a no-res, *anihilat*, les qualitats pròpies de la diversitat de continguts (des d'un punt de vista qualitatiu, patates i ampolles de llet no tenen *res* en comú),⁹ ja que sense un previ anihilament de les diferències qualitatives fora impossible la comparació entre coses que a primera vista són diferents i, per tant, fora impossible la ulterior alienació d'acord amb el supòsit de la interequivalència. Per alienar, «abans» cal haver anihilat, reduït a no-res, homogeneïtzat qualitativament, les coses que hom pretén d'intercanviar.

3/ La delimitació de la nihilitat i la noció d'estructura

Vist a bastança que el problema de l'alienabilitat pressuposa el de la nihilitat, ens pertoca d'escodrinyar en quina tessitura roman marxianament l'aporia o paradoxa que en la secció introductòria hem documentat com a indeslligable del fenomen nihilic. En particular, ens interessa d'escatir quin mitjà s'enginya Marx per heure-se-les amb l'atzucac susdit, i el que de seguida proposarem com a possible estratègia aclaridora de l'operació marxiana remet a la via de tractament que, a les primeres albors de la lingüística teòrica, Saussure empra per pensar una problemàtica que, *com a tal problemàtica*, és idèntica a la de Marx, a saber: la qüestió de com delimitar (sobre el fons d'un il·limitat). Saussure tematitza el problema, però restringint-lo a la pregunta relativa a com definir entitats lingüístiques (com definir una determinada llengua) a partir de la pura indefinició o il·limitació que, de primer moment, el lingüista identifica amb «la realitat» extralingüísticament concebuda.¹⁰ En efecte, que el concepte de *realitat* que per Saussure opera de manera prees-

9. Marx diu (cf. MEGA II.6, *op. cit.*, p. 71): «El que tenen en comú no pot ser cap propietat geomètrica, física, química, ni cap altra propietat natural de les mercaderies» (*Dies Gemeinsame kann nicht eine geometrische, physikalische, chemische oder sonstige natürliche Eigenschaft der Waren sein*) [Traducció pròpia].

10. Cf. Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris: Éditions Payot & Rivages, 1995, p. 145: «Ella no és sinó una línia, una cinta contínua» (*elle n'est qu'une ligne, un ruban continu*); *ibid.*, p. 155: «No és sinó una massa amorfa i indistinta [...] és com una nebulosa on res no es troba necessàriament delimitat» (*n'est qu'une masse amorphe et indistincte [...] est comme une nébuleuse où rien n'est nécessairement délimité*) [Traducció pròpia].

tablerta sigui el de la cinta contínua i il·limitada basta per estendre l'acta de pertinença d'aquest autor al fenomen nihilic. Quant a Marx, val a dir que el pensador de Trèveris ni tan sols formula expressament el problema de la delimitació sobre la base d'un il·limitat i, tanmateix, s'hi mou, s'hi troba, tan aviat com pretén dotar de coherència sistèmica el fenomen de l'alienació i, de retruc, implícitament també el de la nihilitat. Si Saussure s'enfronta de manera explícita a la tasca de delimitar certes entitats sobre el fons de la pura il·limitació (acceptant-la de manera aproblemàtica com el concepte obvi de «realitat»), Marx, en canvi, no explicita ni tematitza el que, tanmateix, *no pot estar-se de fer*, que no és simplement inquirir la possibilitat de delimitar «sobre», ans d'acotar i demarcar la il·limitació mateixa, la possibilitat de dir la lògica interna de la nihilitat (en termes de Nietzsche), la qual cosa comporta un doble gest delimitatiu, a saber: tant «extern» com «intern», de manera que, d'una banda, la nihilitat ha de ser (paradoxalment) quelcom determinat, finit, i, d'altra banda, dedins de la continuïtat nihilica, hom ha de poder reconèixer límits no arbitraris, discrets.

A propòsit de la delimitació interna, Marx i Saussure coincideixen en el desdoblament de la continuïtat nihilica en dos ordres tals que «límit» en un d'ells és allò l'ultrapassament del qual comporta l'ultrapassament anàleg en l'altre ordre; «límit» no és, doncs, un mer tall sobre una línia, ja que, sobre l'horitzó infinit, tota finitud és merament sobrevinguda i, per tant, sobrer; en conseqüència, un possible recurs per impedir la irrellevància del tall consisteix a definir-lo no solament com un punt advingut sobre el fons d'un continu, ans com a generador d'efectes o repercussions en un ordre diferent d'aquell sobre el qual s'esdevé el tall.¹¹

Fins aquí arriba la comparança. Això vol dir que, tant en Marx com en Saussure, una i la mateixa delimitació o entitat apareix d'acord amb un determinat mode de presència en l'ordre 1 i d'acord amb un altre (també determinat) mode de presència en l'ordre 2; però, mentre que en Marx el que s'escau és que les articulacions descobertes en un dels dos ordres (sempre el mateix) es tradueixen o s'expressen *necessàriament* en l'altre (no a la inversa), de manera que qualsevol *quid* recognoscible en l'ordre 2 ha d'entendre's com a forma de compareixença exigida per l'ordre 1, en Saussure, en canvi, no té cap solta pretendre que és un (*i precisament un*) d'ells el que es «tradueix» en l'altre.¹² Que l'abast de la comparació sigui certament reduït tan sols con-

11. Saussure ho expressa així (*ibid.*, p. 146): «Una delimitació correcta exigeix que les divisions establertes en la cadena acústica [...] corresponguin a les establertes en la cadena dels conceptes» (*Une délimitation correcte exige que les divisions établies dans la chaîne acoustique [...] correspondent à celles de la chaîne des concepts*).

12. Amb tot, Saussure mateix menciona (*Ibid.*, p. 115), sense deturar-s'hi, que tant en lingüística com en economia política es tracta d'un «sistema d'equivalència entre coses de diferents ordres», i compara la dualitat significat/significant amb la dualitat treball/salari.

firma que els termes que hom compara són els estrictament implicats en el problema de la delimitació nihilica i, àdhuc pel que fa a aquest particular, ja hem assenyalat en el paràgraf anterior algunes de les principals dissemblances entre Marx i Saussure. Hi tornarem de seguida.

Per esguard de les reserves esmentades, i d'altres que fora pertinent d'adquirir, permetem-nos d'especificar i exemplificar prèviament quins són en cada cas els ordres en joc:

Així com, per Saussure, entitats lingüístiques queden delimitades en establir-se «subdivisions contigües marcades ensems sobre l'ordre indefinit de les idees confuses (*A*) i sobre el no menys indeterminat dels sons (*B*)»,¹³ de manera que, d'elements distints de significat o, en el seu cas, de significat, n'hi ha únicament quan el canvi de l'un per l'altre pot generar un canvi de significat o, en el seu cas, de significat; així també, en Marx, entitats diguem-ne «econòmiques»¹⁴ queden delimitades en establir-se com a límit rellevant en l'ordre «substància-magnitud» un límit tal que el seu depassament comporta el canvi o depassament correlatiu en l'àmbit de la «forma de manifestació».

Abans, però, de vorejar el nexa entre «estructura» en general (i «estructura econòmica» en particular) i la noció de «nihilitat», els breus apunts que tot seguit presentarem ens serviran per posar en clar, a tall d'exemple, de quin tipus d'operació parlem quan parlem de la referència intraestructural entre dos ordres. Quedarà francament decebut qui aspiri a «quelcom més», en el sentit que els exemples que hom adduirà són, de ben segur, massa simples, la qual cosa no vol dir que la qüestió mateixa que pretenen d'il·luminar també ho sigui, sinó més aviat que l'estatut d'exemple obliga a facilitar la comprensió dels continguts *ja* introduïts, no pas a complicar-la exposant-ne de nous. Vagi per endavant, en conseqüència, que la perspicuïtat del raonament que seguirà no pressuposa, per a ulteriors moments de la construcció estructural, idèntica possibilitat de plantejar la qüestió en termes tan aparentment escàpols de dificultats.

Si, verbigràcia, en el significat «nas», canviem per «m» l'element de significat «n», aquest canvi dona lloc a una correlativa variació de significat; semblantment, que la «meva» activitat productiva es delimiti com a tal, això és, assoleixi el rang de socialment computable com a necessària, cosa que *només* s'esdevé per reducció nihilica de la «meva» activitat productiva a treball qualitativament homogeni, abstracte i igual (i.e. *només* per aplanament i esborrament, per anihilament, de tota diferència qualitativa), *això*, que es

L'analogia resulta fortuïtament lúcida, ja que, de fet, «treball abstracte» constitueix la caracterització marxiana de l'ordre «substància-magnitud» i, al seu torn, el «salari» és una de les formes destacades de l'*altre* ordre marxista, que, com veurem tot seguit, rep el nom de «forma de manifestació».

13. *Ibid.*, p. 155-156.

14. Preguem al lector que continuï llegint abans de suposar res sobre el terme «econòmic».

determina en l'ordre «substància-magnitud», s'hi pot determinar justament per la seva incidència en la mateixa cadena de determinacions vista des de la «forma», i.e. vista des de l'òptica no que la meua activitat és «aquesta» o «aquella» quantitat de treball abstracte, sinó que el meu producte és «tal» o «qual» quantitat de la mercaderia segregada com a equivalent universal, val a dir, «tal» o «qual» quantitat de diners. Breument: que, vist des de l'ordre «substància-magnitud», de les x hores que els fabricants de cotxes han trigat realment a fabricar un cert nombre de vehicles, tan sols la meitat de x és convalidable com a treball abstracte (ço és, com a treball determinable o definible com a efectiu en el sistema nihilic), *això*, vist des de l'ordre «forma», significa que, en el mercat, aitals fabricants sols obtindran com a contrapartida dinerària la que correspongui a x partit per 2; *ergo*: si, en comptes de x partit per 2, nihilicament necessari fos x , aquest canvi en l'ordre «substància-magnitud» ho seria per comportar en l'ordre «forma» el canvi correlatiu, *això* és: l'obtenció de la quantitat dinerària que correspon a x , de la mateixa manera que, com hem dit, només constitueix canvi en l'ordre significant tot allò que comporta la corresponent modificació en l'ordre significat, i viceversa.¹⁵

Apressem-nos a remarcar el següent: amb més comoditat expositiva o menys, l'exemple «lingüístic» admet la inversió del traç, és a dir, admet que sigui el canvi, l'un per l'altre, d'elements de significat el que generi modificacions de significat,¹⁶ mentre que l'exemple d'arrel marxiana ens mena cap a altres latituds, que provisòriament descriurem així:

De conformitat amb l'*ordo cognoscendi*, hom observa, partint de F (forma), que F implica S-M (substància-magnitud) com a supòsit que dota de coherència el que s'esdevé en F, justament perquè, en l'*ordo essendi*, S-M comporta F com a única i necessària presència seva; per tant, són les determinacions S-M les que necessàriament es tradueixen (establint-se com a tals) en determinacions F, restant ben entès que la disparitat entre els dos ordres no expressa sinó la distància entre la posició des de la qual la societat definida per l'alienació de continguts (i, per tant, pel previ anihilament de tota cosa) és reconeguda com a tal i la posició en què aquesta societat es limita a ser, a moure's, a operar de manera espontània; la primera posició cospa que l'àmbit en què espontàniament s'instal·la i habita la segona posició constitueix la forma de compareixença d'una substància-magnitud que la segona posició constantment pretereix; per tant, la segona posició ignora, ras i curt, tota diferència de posicions. En altres paraules: en el cas de Marx, pertany a l'estructura mateixa, com a peça essencialment definitòria de la distinció

15. Cf. el capítol 1 de *Das Kapital*, especialment l'epígraf sobre la dialèctica de la «forma del valor».

16. Que, en l'exemple anterior, hi estiguin involucrats dos significats vol dir que la commutació de l'un per l'altre pot generar en l'ordre a què pertanyen els fonemes (o grafemes) un canvi tal que, per exemple, en comptes de «nas», escaigui «mas».

entre els dos ordres, la hegeliana distinció entre *an sich* i *für sich*,¹⁷ diferència que només compareix *für uns*, no pas *für sich*; per contra (extrapolant amb cert agosament els termes hegelians al discurs de Saussure), caldria afirmar que tant el significat com el significat constitueixen, tots dos, el «en si» del signe lingüístic, del qual no se n'escindeix cap *für sich*, de manera que resta escadussera la pertinència de contraposar-hi un *für uns*. En Marx, els modes de presència 1 i 2 són, respectivament, la delimitació en si, d'una banda, i la necessària figura per-a-si de la pròpia delimitació (figura que, nogensmenys, és part constitutiva de l'exercici delimitatiu mateix, al qual pertany la dualitat en/per-a); en efecte, dedins la «forma» s'ignora la «substància», i de la substància hom en té notícia (hom la fa present) només com a implicada en la forma, implicació que sols es nota *für uns*, no dins de la «forma», no *für sich*. Així, la distinció entre dos modes de presència del *sich* fa de l'entramat estructural marxista un *für uns* distint del *für sich* constitutiu d'un dels dos ordres de l'estructura, mentre que en Saussure els dos ordres són, si bé estructuralment diferents i en absolut intercanviables, sens dubte també estructuralment «en si», locució que, en romandre sola, demostra la seva improcedència descriptiva. Llis i ras: la constitució de l'entitat lingüística «en si» consisteix en la recíproca remissió entre els dos ordres, mentre que la constitució «en si» de l'estructura econòmica de la societat civil comporta la seva pròpia i central referència a les formes en què aquest «en si» s'expressa «per a si».¹⁸

Segons les consideracions anteriors, allò que només es constata remetent a un «altre» és en tots dos casos el que hom anomena una «estructura» i, en tots dos casos, estructura denota quelcom que es contraposa a contingut, a «matèria». En Saussure, per exemple, (i) el significat no és el «so material», la «cosa purament física», (ii) el significat no constitueix el pur contingut de la ment o la «cosa en si», i (iii) el lligam entre significat i significat no té caràcter «natural».¹⁹ Cada element es defineix diferencialment en relació amb tots els altres elements que pertanyen al mateix ordre, de manera que ni el significat correspon a «substància material», ni el significat, a «substància psíquica»; estructura vol dir «forma», no «substància».²⁰ Doncs

17. Cf. Hegel, *Phänomenologie des Geistes*, a *Gesammelte Werke* 9, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1980.

18. Afegirem, *en passant*, que el lligam entre «forma» i *für sich* no esgota, ni de bon tros, la connexió hegeliana. De fet, atès que els mots que Marx empra en referència a la forma són «aparença», «manifestació», «relació essencial», etc., convindria pensar i enriquir tals distincions des de la «doctrina de l'essència» de la *Wissenschaft der Logik* (cf. *Gesammelte Werke* 11, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1978), la qual cosa ens permetria –bo i relativitzant el dualisme excessivament dicotòmic de Saussure– fer justícia al dinamisme intern de la lògica del capital. Per descomptat, aquest repte l'hauem de reservar per a futures publicacions.

19. Cf. Saussure, *op. cit.*, p. 100-103.

20. Cf. *Ibid.*, p. 157: «La lingüística treballa en la zona limítrofa on els elements de dos or-

bé, d'acord amb el que acabem d'assenyalar, posat cas que la relació marxiana entre S-M i F sigui rigorosament estructural, no paga la pena d'esmerçar esforços a confirmar que entre el que Saussure anomena «substància» com a contraposat a «estructura» i l'ús marxista del mot «substància» s'hi percep un nexa tal volta d'homonímia, però no pas d'identitat conceptual. En el sentit saussurià, en Marx no hi ha substància.

Això mateix admet la formulació següent: l'estructura no és «real», però es «realitza» o no es realitza i, per tant, el seu compliment o incompliment es prova en «reals». Que no és real vol dir que no és cap cosa, cap contingut «empíric», asserció que no hauria de sorprendre ningú que recordi que el joc estructural constitueix l'expedient a què ens ha dut el disbauxat exercici de delimitar l'absència de límits, de dir (i, per tant, reconèixer quelcom en) la pura nihilitat. En efecte, es tracta d'alguna «cosa» que, ensems, no és cap «cosa»: (i) diem que es tracta d'alguna «cosa» perquè, com a tot *subjectum*, li escauen predicats, determinacions; (ii) alhora diem que no és «res» en el sentit que no hi ha cap comunitat de continguts o propietats, positivament descriptibles, entre els conjunts que comparteixen estructura,²¹ ja que, a fi de reconèixer vincles isomòrfics, és menester tractar la diversitat «real» com a anihilable, com a reductible a no-res. Observem, doncs, que la temptativa de determinar o delimitar (sobre la base de) l'anihilament de tot real exigeix que de límit o determinació n'hi hagi en una marca només si el seu establiment o depassament no és possible sense l'establiment o depassament anàleg en l'altre ordre, via per la qual el límit d'allò *per se* il·limitat, nihílic, es conforma com a estructura, la qual, en tant que límit, «és», però, en tant que «d'un il·limitat» (de *nihil*), «no és», o també: en si mateixa no és real, però es realitza en reals.

En Saussure, els reals en què es realitza la llengua són les «parles» (*parole*).²² En Marx, l'estructura econòmica es realitza en dades susceptibles de «transformació material»; l'adjectiu «econòmic» especifica, doncs, que es tracta precisament *d'aquesta mena de reals*; no pas que els reals siguin econòmics, sinó que, econòmica, ho és l'estructura pel fet de realitzar-se en «materialment transformables». En aquest context, dada «material» significa, segons Marx, que el procediment per conèixer-la o constatar-la és el característic de la «ciència».²³

dres es combinen; *tal combinació produeix una forma, no una substància*) (*La linguistique travaille donc sur le terrain limitrophe où les éléments des deux ordres se combinent; cette combinaison produit une forme, non une substance*).

21. Cf. Felipe Martínez Marzoa, *Lingüística fenomenológica*, Madrid: A. Machado Libros, 2001, p. 11-16.

22. Per exemple, cf. Saussure, *op. cit.*, p. 36 i ss.

23. Cf. MEW 13, *op. cit.*: «[...] transformació material, constatable amb l'exactitud que caracteritza les ciències de la naturalesa» ([...] *der materiellen, naturwissenschaftlich treu zu konstatierenden Umwälzung* [...]).

Què vol dir «ciència»? Resposta esquemàtica: el concepte mateix de com han de traduir-se en general en termes de F les possibles determinacions S-M, que (recordem-nos-en) són tals en la mesura que s'hi tradueixen. Ara per ara ens abstindrem, però, d'endinsar-nos en l'orografia d'aquest territori, i en canvi, farem proa a la consolidació del nexa entre estructura, real i nihilitat.

4/ A tall conclusiu: notes per a una continuació

Un parell de paràgrafs més amunt hem emprat, de passada, com a sinònim de «real», l'expressió «contingut empíric»; ha estat de passada, però no debades. En efecte, hom podria reconstruir la totalitat de la història de la filosofia moderna parant esment en la distinció entre «racional pur» i «empíric». Àdhuc una noció relativament darrerrenca com la d'*estructura* n'és essencialment hereva, car el racional pur es diferencia de l'empíric en el mateix sentit en què allò estructural se separa dels reals en què es realitza. Tot seguit indicarem, de manera sumària, que el llenguatge racional pur és l'únic apte per a l'operació de reconèixer límits allà on el que es dona per descomptat és l'anivellació nihílica i, en conseqüència, l'essencial in-certesa o in-definició de qualsevol contingut.

Per «empíric» hom entén «contingent», *actualment* però *no necessàriament* «ens», un *quid* que podria no ser en absolut o ser-ne un altre; per tant, irreductiblement incert, indefinit, la qual cosa implica que, «per endavant», tot contingut particular es pren com no essent *de jure* res i, com que *per endavant* qualsevol «això» o «allò» ha estat *ja* anihilat, se suscita l'exigència de situar en el «per endavant» un cert tipus de procediment que no depengui de cap cosa particular, un cert tipus de procediment en si mateix anihilador, després en tot cas de qualsevol contingut particular, empíric; tal procediment és i no podria no ser el de la «matemàtica». En efecte, només des de l'operació pròpia d'aquest procediment, els continguts podran ser eventualment recuperats, però no com a tals continguts, sinó com a nihílicament reduïts a les possibilitats expressives d'un llenguatge (el matemàtic) que sols pot *dir* en el buit, que sols pot construir en el que Kant anomena «intuïció pura». ²⁴ També Marx, per cert, construeix en la intuïció pura, ja que, en pretendre «reflectir idealment la vida de l'objecte» (i.e. la societat moderna), la construcció que en resulta apareix com una «construcció a priori», ²⁵ a saber: construïda en el buit, sobre la pura absència de qualsevol contingut material/concret/particular, independent de tota dada de fet o empírica, puix les úniques dependències justificables són del tipus: la presència d'*a* comporta la de *b*, però la de *b* no la d'*a* i sí, en canvi, la de *c*, essent els elements en joc

24. Cf. Immanuel Kant, *Kritik der reinen Vernunft* (1781/1787).

25. MEGA II.6, *op. cit.*, p. 709.

no pas dades empíriques, sinó axiomes establerts per, a partir d'ells i de les regles d'inferència que corresponguin, anar demostrant teoremes. Doncs bé, Marx procedeix estructuralment, *a priori*, perquè el llenguatge matemàtic-estructural-apriori és el que, com hem insinuat, anihilant-les, en cert sentit es revela destre per recuperar les coses, això és, per recuperar-les de l'única manera en què hom pot fer-ho sobre base moderna, a saber: delimitant, definint, justament la seva condició d'il·limitades, in-defnides, in-certés; en suma: llur condició de *no-res*. En altres paraules: només el llenguatge matemàtic-estructural-apriori, que és l'únic que imprimeix el seu segell sobre la uniformitat i desqualificació del desert, pot efectivament cartografiar el desert, pot en efecte mostrar (paradoxalment, d'acord, però en qualsevol cas mostrar) la constitució nihílica del sistema civil.

Una altra manera de resseguir la constitutiva «inconstitució» absoluta de les coses (Nietzsche), la incertesa, indefinició i contingència dels continguts en general, consisteix a caracteritzar-los (en la línia del que proposa Marx) com a «materialment transformables». Susceptible de transformació vol dir: no lligat a determinacions o orientacions intrínseques; per tant, en si mateix contingent, alienable, *ergo* en si mateix «no-res». Qualsevol contingut és alienable/transformable *precisament* perquè és empíric i, consegüentment, la possibilitat de reconèixer-lo comporta la d'obligar-lo a acomodar-se a esquemes matemàtics; d'aquí que la ciència moderna sigui «física matemàtica», coneixement que constata allò materialment transformable «després» d'haver admès com a directriu prèvia l'adopció del tipus de sintaxi inherent a la noció de *transformabilitat*, puix és precisament la ciència (en el sentit modern del mot) la que opera segons el postulat que els ens són per principi reductibles a fórmules matemàtiques.²⁶ A l'efecte que aital reducció d'allò ens a expressió matemàtica sigui possible (a l'efecte que sigui possible alienar/transformar tot ens), cal garantir d'entrada la possibilitat de reduir-ho tot a quantitats d'una mateixa (per tant: uniforme, homogènia i desqualificada) substància, ço és, la possibilitat d'anihilar-ho tot per, reduït tot a una única i mateixa substància, poder comparar qualsevol cosa amb qualsevol altra en termes de «més» o «menys». Prescripció, la suara al·ludida, que dona sentit al fet que, en Marx, un dels ordres estructuralment necessaris hagi de ser precisament el de la substància-magnitud, de la qual tot *quid* tan sols representi una quantitat més gran o més petita. Que tot és u-mateix-homogeni-desqualificat vol dir que no hi ha «altre», però si no hi ha «altre» aleshores tampoc no hi ha pròpiament «u»: no hi ha *res*, puix quelcom absolutament indistingible i indiferenciable és quelcom absolutament absent, absolutament no-ens, per tant: no-res. Ara bé: si el «no-haver-hi-res» esdevé notable, aleshores ja no

26. Cf., per exemple, Martin Heidegger, *Die Frage nach dem Ding*, a *Gesamtausgabe* 41, Frankfurt: Klostermann, 1984.

simplement no hi ha res, sinó que hi ha quelcom, a saber: hi ha *no-res*, i l'aporia implicada en aquesta afirmació, com hem procurat esbossar al llarg de tot l'escrit, constitueix el fons, no expressament pensat per Marx, d'allò a què, tanmateix, el text de Marx s'enfronta de manera pertinaç, d'ençà de 1857, en fer seva en uns termes molt precisos la pregunta per l'estructura econòmica de la societat civil. Perquè tot és u-mateix-homogeni-desqualificat, no hi ha res, però, justament perquè hi parem esment, ja hi ha quelcom, a saber: hi ha un no-res determinat, i per tant, *apareix*, però com que el que apareix és sempre quelcom i no pas no-res, necessita aparèixer *altrament*, de manera que és la continuada remissió a un altre distint de si el que delimita, per via interna, l'u-mateix-homogeni-desqualificat i el que atorga sentit i àdhuc caràcter necessari a l'ordre que Marx anomena «de la forma».

Bibliografia

- HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich (1978) *Wissenschaft der Logik*, a *Gesammelte Werke* 11. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich (1980) *Phänomenologie des Geistes*, a *Gesammelte Werke* 9. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- HEIDEGGER, Martin (1984) *Die Frage nach dem Ding*, en *Gesamtausgabe* 41. Frankfurt: Klostermann.
- HEIDEGGER, Martin (1997) *Nietzsche*, a *Gesamtausgabe* 6.2. Frankfurt: Klostermann.
- HEINRICH, Michael (2006) *Die Wissenschaft vom Wert. Die Marxsche Kritik der politischen Ökonomie zwischen wissenschaftlicher Revolution und klassischer Tradition*. Münster: Westfälisches Dampfboot.
- MARTÍNEZ MARZOA, Felipe (2001) *Lingüística fenomenològica*. Madrid: Machado Libros.
- MARX, Karl (1961) *Zur Kritik der politischen Ökonomie*, a *Marx-Engels Werke (MEW)* 13. Berlin: Dietz Verlag.
- MARX, Karl (1978) *Briefe (Januar 1856–Dezember 1859)*, a *Marx-Engels Werke (MEW)* 29. Berlin: Dietz Verlag.
- MARX, Karl (1983) *Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie (Rohentwurf) 1857-1858*, a *Marx-Engels Werke (MEW)* 42. Berlin: Dietz Verlag.
- MARX, Karl (1983) *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie. Erster Band. Hamburg 1867*, a *Marx-Engels Gesamtausgabe (MEGA) II.5*. Berlin: Dietz Verlag, 1983.
- MARX, Karl (1987) *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie. Erster Band. Hamburg 1872*, a *Marx-Engels Gesamtausgabe (MEGA) II.6*. Berlin: Dietz Verlag.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Digitale Kritische Gesamtausgabe Werke und Briefe* (<http://www.nietzschesource.org/#eKGWB>) auf der Grundlage der *Kritischen Gesamtausgabe Werke*, herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1967ff. und *Nietzsche Briefwechsel Kritische Gesamtausgabe*, herausgegeben von Paolo D'Iorio, Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1975ff.
- SAUSSURE, Ferdinand (1995) *Cours de linguistique générale*. Paris: Éditions Payot & Rivages.